

SHIFOBASHH CHOY HISLATLARI

Samarqand davlat tibbiyot universiteti.

Samarqand, O'zbekiston

Xasanova G. R

203 gurux talabasi

Musayev Mehriddin Salohiddin o'gli

Annotatiya: Choy balandligi 10 m gacha bo'lgan doimiy yashil buta yoki kichik daraxt . Choyni vatani Hindiston va Xitoy hisoblanadi. Yovvoyi Xitoy choyi balandligi 3 m gacha bo'lgan doimiy yashil buta, hind choyi esa 10 m balandlikdagi daraxtdir.

Kalit so'zlar: qora, yashil, bosim, kasallik, vitamin, ta'sir.

Аннотация: Вечнозеленый кустарник или небольшое дерево до 10 м высотой. Родиной чая является Индия и Китай. Дикий китайский чай представляет собой вечнозеленый кустарник высотой до 3 м, тогда как индийский чай представляет собой дерево высотой до 10 м.

Ключевые слова: черный, зеленый, давление, болезнь, витамин, эффект.

Annotation: Evergreen shrub or small tree up to 10 m tall. Tea is native to India and China. Wild Chinese tea is an evergreen shrub up to 3 m high, while Indian tea is a tree up to 10 m high.

Key words: black, green, pressure, illness, vitamin, effect.

Choy Evropada 16-asr boshlarida paydo bo'lgan, ammo faqat 18-asrda keng tarqalgan. Rossiyada choy birinchi marta 1638 yilda, Mo'g'ulistondan vataniga qaytgan elchi Vasiliy Starkov podshoh Mixail Fedorovichga sovg'a sifatida ushbu mo'jizaviy ichimlikni taqdim etganida paydo bo'lgan. Aholi orasida tez tarqaladigan bu ichimlik qirollik saroyiga juda yoqdi. 1818 yilda Nikitskiy botanika bog'ida birinchi marta daraxt, choy bargi ekilgan. Birinchi choy plantatsiyalari 19-asrning oxirida paydo bo'lgan. Hozirgi vaqtda MXDda 100 ming tonnaga yaqin choy ishlab chiqariladi. Xitoy choyi Kavkaz va Krasnodar o'lkasida etishtiriladi. Madaniy sharoitda choyni balandligi 2m gacha. O'simlikning ildizi novda ildizidir. Barglari navbatma-navbat, terisimon, oval, tepaga qarab toraygan, qirralari bo'ylab o'tkir tishli bo'lib, to'liq bir yil yashaydi, bahorda tushadi. Yosh barglar kumushsimon tuklar bilan qoplangan. Avgust oyining oxiridan - sentyabrning oxirigacha, sovuqgacha gullaydi. Gullari alohida yoki barg qo'ltig'ida 2-4 dona, oq yoki pushti, xushbo'y hidli. Changchilari ko'p (200 dan ortiq), gulbarglarning asoslari bilan birlashtirilgan. O'zaro changlanadi. Mevalari gullash boshlanganidan keyin bir yil noyabr oyidan , oktyabr oyidgacha pishib etiladi. Mevasi 5-6 urug'li yog'ochsimon kapsula. Choy fabrikalarida yangi uzilgan yashil choy

barglaridan maxsus texnologiya yordamida 4 xil choy olinadi: yashil, qora, qizil va sariq. Qora choyni turli navlarini olish uchun choy bargini quritish, fermentatsiya va quritish kabi jarayonlardan o'tadi. Fermentatsiya jarayonida qora choyni kimyoviy tarkibi keskin o'zgaradi. Misol uchun, tanin miqdori deyarli 50% ga kamayadi va vitamin PP bir necha marta ortadi, efir moylari miqdori kamayadi, ko'plab birikmalar faollashadi yoki aksincha, o'z faoliyatini yo'qotadi. Qora choy fermentlangan choy deb ataladi. Uzun bargli yashil choy, choy butasining tanlangan navlarining barglaridan iborat. Yig'ilgan yangi barglar issiq bug 'bilan ishlov beriladi. Quritish va fermentatsiya kabi ishlar qilinmaydi. Yashil bargli choy ishlab chiqarishda taninni miqdori 50-60% ni tashkil qiladi. Yashil choy fermentlanmagan hisoblanadi. Qizil va sariq choy qora va yashil o'rtasidagi oraliq turlardir. Qizil choy to'liqsiz, sariq esa qisman fermentatsiyaga uchraydi, shuning uchun qizil choy qora rangga, sariq esa yashil choyga yaqin. Jahon choy savdosining qariyb 98% qora choydir. Sayyoramiz aholisining aksariyati qora choy ichishadi. Markaziy Osiyoda esa yashil choy ko'proq iste'mol qilinadi.

Kimyoviy tarkibi: Choy tarkibidagi ekstraktiv (suvda eriydigan) moddalarning yig'indisi 30-50% ni tashkil qiladi. Choy barglarida % larda: kofein 2-4, taninlar 15-30, efir moylari 1, alkaloidlar 1-4, oqsillar 16-25, noorganik kislotalar 4-7, tola 20, kleykovina 25, kraxmal 27, smolali moddalar 3,3, shuningdek pigmentlar - xlorofil, ksantofil, karotin, thearubiginlar, theaflavinlar, fermentlar va glikozidlar. Choy 30 dan ortiq uchuvchi aldegidlarni o'z ichiga olgan fitonsidlarga boy. Protein tarkibi va ozuqaviy qiymati bo'yicha choy bargi dukkaklilardan kam emas. Choyda 17 ta aminokislotalar mavjud bo'lib, ular orasida eng muhimi glutamin bo'lib, u charchagan asab tizimini mustahkamlashga yordam beradi. Choy tarkibida 4-7% mineral va boshqa noorganik moddalar, shuningdek, makroelementlar (temir, fosfor, magniy, kaliy, kaltsiy, marganets) va mikroelementlar (mis, yod, fluor, oltin va boshqalar) mavjud. Fosfor bog'langan holatda - fitin geksoza monofosfat, geksoza difosfat va ortofosfor kislotalari shaklida bo'ladi. Ko'pgina makro va mikroelementlar murakkab organik birikmalarda, ko'pincha kolloid holatda bo'ladi. Shuning uchun, biz choyni damlaganda, ular tezda eriydi. Choyni vitaminlar yig'indisi deb atasa ham bo'ladi. U qo'yidagi vitaminlarni o'z ichiga oladi: A, B1, B2, pantotenik kislota, P, PP, K, C (150-230 mg%). Yangi choy barglarida limon va apelsin sharbatidan 4 baravar ko'proq S vitamini mavjud. Yashil choy tarkibidagi S vitamini qora choyga qaraganda 10 baravar yuqori. Aksincha, qora choy tarkibida B1 va PP vitaminlari miqdori bir necha bor yuqori. 100 g quruq qora choyda B1 vitaminining miqdori 94,4mg bo'lsa, yashil choyda 19,0 mg ga teng, vitamin PP esa qora choyda 15240, yashil choyda 10260 ni tashkil qiladi. Choy taninlari 30 dan ortiq polifenol birikmalaridan, jumladan teotanin, 10 ga yaqin katexinlar, bir qator polifenollar va ularning hosilalaridan iborat. Qayta ishlashdan so'ng, choyni taninlari oksidlanadi va achchiq ta'mini yo'qotadi, shuning uchun choy yoqimli o'tkir ta'mga ega bo'ladi. Yashil choylardagi tanin miqdori qora

choyga qaraganda ko'proq. Shu bilan birga, qora choylarda taninning 40-50% oksidlangan holatda bo'ladi, shuning uchun damlangandan keyin u osonroq va tezroq eriydi. Choy tarkibidagi tanin va katexinlar vitamin P xususiyatlariga ega. Choy barglarida kaempferol, astragalin, quercetin, izoquercetin, rutin, miritsetin kabi flavonoidlar mavjud. Yosh choy barglarida kofein miqdori 3-4% ga, eskilarida esa 1% gacha. Choydagi kofein (qahva va kakaodan farqli o'laroq) tanin bilan bog'langan va tannat-kofein deb ataladi. Choy tarkibida suvda eriydigan alkaloidlar (teobromin, teofillin), shuningdek adanin va guanin mavjud. Guanin - suvda erimaydigan purin asosidir. Agar choydagi kofeyning yuqori miqdorini (4% gacha) va biz kuniga iste'mol qiladigan choy hajmini hisobga olsak, unda har bir ikkinchi yoki uchinchi odam, nazariy jihatdan, ushbu alkaloid bilan zaharlanishi kerak. Nima uchun, biz kamroq kofein o'z ichiga olgan qahva ichganimizda, biz tez-tez yurak urishi va boshqa noxush holatlarni his qilamiz. Ammo choy bilan bunday emas. Buning sababi shundaki, choy tarkibidagi kofein doimo tanin bilan bog'langan holatda bo'ladi va qo'shimcha ravishda u tanaga teobromin va teofillin bilan birga kiradi, shuning uchun choydagi kofein sekinroq so'riladi va tanadan tezroq chiqariladi. Aynan shu tabiiy kombinatsiya tufayli choy tarkibidagi kofein qahvaga qaraganda kamroq zararli. Choy tarkibida xlorofil, ksantofil, karotin, teaflavinlar va itearubiginlar kabi pigmentlar mavjud. Yashil choyni rangi xlorofill tarkibiga, qora choyni rangi teaflavinlar va karotinga bog'liq. Yaxshi choyda teaflavinlar va tearubiginlarning nisbati 1:10, yomon choyda esa 1:20, xalqaro standart bo'yicha 1:16. Agar 1:25 nisbatda bo'lsa choy yaroqsiz deb hisoblanadi. Choy tarkibida oksalat, limon, olma, fumar va boshqa kislotalar mavjud bo'lib, ular ovqat hazm qilish organlarining funksiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Choy tarkibida 10 dan ortiq fermentlar mavjud bo'lib, ulardan polifenoloksidaza, peroksidaza, katalaza va invertaza etakchi hisoblanadi.

Tibbiyotda ishlatilishi: Choy mazali va foydali ichimlikdir. Uning fiziologik qiymati undagi o'nlab xilma-xil kimyoviy birikmalarning boy va uyg'un kombinatsiyasi bilan belgilanadi. Hozirgi vaqtda choy tarkibida 300 ga yaqin biologik faol moddalar topilgan bo'lib, ular tananing ko'plab biokimyoviy va fiziologik funksiyalariga faol aralashadi. Shuning uchun choy qimmatli ozuqaviy va dorivor xususiyatlarga ega mo'jizaviy ichimlik deb ataladi. Choyni kaloriya tarkibi, quruq vazniga qarab, nonning kaloriya tarkibidan 25 baravar yuqori.

Xalq tabobatida choy ichimligi, shuningdek, choy ichgandan keyin qolgan pulpa (shama) turli xil kasalliklarda keng qo'llaniladi. Choy turli yuqumli kasalliklar (pnevmoniya, dizenteriya, tif, sil) natijasida kelib chiqqan isitma kasalliklarida, aqliy va jismoniy charchoqqa qarshi, antitoksik, diaforetik, siydik haydovchi vosita sifatida ishlatiladi. Choy hushidan ketish, gipertoniya, gipotenziya, ayniqsa bosh og'rig'i borligida ishlatiladi. Xalq tabobatida ko'k choyni tabiati sovuq va ho'l, qora choy esa issiq hisoblanadi, shuning uchun isitma, semirib ketish, alkogol bilan zaharlanish

sifatida yuzaga keladigan oshqozon kasalliklarida yashil choy ichish tavsiya etiladi. Ishtaha, bronxit, pnevmoniya, charchoq, anemiya, oshqozon yarasi, giperatsid gastritda qora choy buyuriladi. Choy ichimligidan foydalangandan so'ng shamasi yiringli yaralarni davolashda kompresslar shaklida mahalliy sifatida ishlatiladi. Yuzning terisini yoki tananing boshqa qismlarini kuchli choy bilan oldindan surtish quyosh nurida kuyish yoki qorayishini oldini oladi. Choyni antitoksik xususiyatlarini oshirish va ishtahani oshirish uchun choyga limon qo'shiladi, bunda C va P vitaminlari keskin ortadi. Ushbu kombinatsiya natijasida yallig'lanish jarayoni kamayadi, shuningdek, intoksikatsiya bilan bog'liq hodisalar kamayadi. Choyga malina yoki qulupnay murabbo, olma sirkasi yoki oz miqdorda asal qo'shilsa poliartrit, bo'g'im va mushak og'rig'i, surunkali laringit va boshqa kasalliklarga ancha foydalidir. Diareyaga qarshi vosita sifatida murabbo yoki anor siropi qo'shilgan choy ishlatiladi. Qadimgi tibbiyotda choy uzoq vaqt davomida charchoqni ketkazuvchi va tananing samaradorligini oshiradigan ajoyib sehrli shifobaxsh ichimlik sifatida maqtovg'a sazovor bo'lgan.

Beruniy (X-XI asrlar) "Saydaniy" asarida birinchi marta choyni shifobaxsh xususiyatlari haqida ma'lumot beradi. Uning ta'riflariga ko'ra, Xitoy choyni vatani hisoblanadi. Bu o'simlik quritiladi va kerak bo'lganda undan issiq suv bilan ichimlik tayyorlanadi va ichiladi. Undan olingan ichimlik murakkab dori-darmonlarning zararini yo'q qiladi, sharobning zararli ta'sirini yo'q qiladi, shuning uchun uni Tibetga olib kelishadi, chunki Tibet xalqi ko'p sharob ichishni odat qiladi. Choyni qayta ishlash haqida A. Beruniy shunday yozadi: "Choy barglari yangi bo'lganda, bir-birining ustiga qo'yib, issiq suv bilan nonushtalik ichimlik tayyorlab ichadilar. Undan tayyorlangan ichimlik ichki issiqlikni o'ziga singdiradi va qonni tozalaydi".

Qadimgi Xitoy tabobatiga ko'ra, "choy g'ayrioddiy foydali o'simlikdir: kim undan foydalansa, uning ma'naviy qobiliyatlari toza va yangi bo'ladi". "Choy ruhani mustahkamlaydi, yurakni yumshatadi, charchoqni ketkazadi, ongni uyg'otadi va dangasalikni qo'zg'atmaydi, tanani engillashtiradi va tetiklashtiradi, sezgirlikni aniqlaydi ... Ushbu ichimlikni ichish orqali siz oladigan shirin, hotirjamlikni his qilishingiz mumkin, lekin uni tasvirlab bo'lmaydi... Bu ajoyib ichimlikni asta-sekin ichib, hayotimizni tushkunlikka soladigan tashvishlarini engishingiz mumkinligini his qilasiz" (V. T. Gogia, 1964).

Ibn Muhammad al Husaynning so'zlariga ko'ra, choy ovqat hazm qilish jarayonini, jismoniy ish faoliyatini yaxshilaydi, oshqozonni, jinsiy funktsiyani mustahkamlaydi. Choyni mumiya bilan birgalikda ishlatish jarohatlarga yordam beradi, shifo jarayonini tezlashtiradi.

Muhammad Husayn Sheroziyning ta'kidlashicha, choy qo'zg'atadi, tana va ruhani mustahkamlaydi, kayfiyatni ko'taradi, sovuq tabiatli kishilarning oshqozoni va jinsiy qobiliyatini mustahkamlaydi, ter chiqaradi, siydik haydab chiqaradi, chanqoqni

qondiradi, sovuqdan kelib chiqadigan bosh og'rig'ini, shuningdek, yallig'lanishni engillashtiradi, yuz terisini, qonni, oshqozon va miyani tozalaydi, yomon hidni, shuningdek, sharob, sarimsoq va piyoz hidini yo'q qiladi. Yurak urishini, qayg'uni, ruhiy tushkunlikni tinchitadi, yurak kasalliklariga ijobiy ta'sir qiladi, nafas olishni yaxshilaydi. Sariqlik, tomchilar, buyraklarning zaifligi uchun foydalidir.

Zamonaviy tibbiyotda hushidan ketish yoki shok holatida bo'lgan bemorlarga ko'pincha yangi damlangan qora choy buyuriladi. Operatsiyadan keyingi davrda choy birinchi va asosiy terapevtik va parhezli vosita sifatida beriladi. Dispepsiyaning oddiy va toksik shakllari bilan bolalarga birinchi kunida choy dietasi buyuriladi. Choy, shuningdek, turli yuqumli kasalliklarga chalingan bemorlar yoki zaharlanishning og'ir shakllari bo'lgan odamlar uchun tavsiya etiladi. Choy, yurak-qon tomir, antitoksik vosita sifatida ishlatiladi, quvnoqlik tuyg'usini keltirib chiqaradi, jismoniy va aqliy faoliyatini rag'batlantiradi. Yashil choy, achchiq ta'mi va ko'p miqdorda G vitamini mavjudligi sababli, qora choyga qaraganda, oshqozonning sekretor funksiyasini oshiradi. Ichaklarda choyning shifobaxsh xususiyatlari aniqroq namoyon bo'ladi. Teobromin va teofillin alkaloidlari flavonoidlar (kersitrin, izokersitrin, meritsitrin, rutin va boshqalar), shuningdek S vitamini bilan birgalikda aniq xoleretik ta'sirga va sezilarli antispazmolitik ta'sirga olib keladi. Shuning uchun, choyni, ayniqsa qora ranglisini qabul qilgandan so'ng, og'riq hissi susayadi, oqsillar, yog'lar va uglevodlarning hazm bo'lishi yaxshilanadi. Choy tarkibidagi pektinlar, tolalar va gemitsellyuloza ichak motorikasini normallantiradi, xolesterinning ichakdan so'rilishini sekinlashtiradi. Bu ateroskleroz va o't tosh kasalligining oldini olish uchun muhimdir. Choy, ayniqsa yashil choy, juda aniq mikroblarga qarshi ta'sirga ega. Ko'k choy damlamasi 3,0:100,0 nisbatda dizenteriya va boshqa patogen mikroblarning ko'payishiga to'sqinlik qilishi (S.I.Berdiyev, 1955), ichak florasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Choy tarkibidagi biologik faol moddalar so'rilgach, uning umumiy ta'siri boshlanadi, bu markaziy asab tizimiga nisbatan eng faol namoyon bo'ladi. Choy kofeini ta'sirida miya tomirlari kengayadi, qon ta'minoti yaxshilanadi, shuningdek, kislorod bilan ta'minlash va umuman, miyaning oziqlanishi miya faoliyatini faollashtiradi, charchoq va uyquchanlik hissini yo'qoladi va miya tomirlarining spazmi bilan bog'liq bosh og'rig'ini yo'qoladi.

Ehtiyot choralari. Oshqozon va o'n ikki barmoqli ichakda yara bo'lgan bemorlarda yashil choyni iste'mol qilish oshqozon og'rig'ining paydo bo'lishi, oshqozonda og'riq hissi, ba'zi hollarda ichak kolikasi bilan birga keladi. Choy energiya beruvchi ichimlikdir, shuning uchun yotishdan oldin kuchliroq damlangan choy ichmaslik kerak. Emizikli onalar shuni bilishlari kerakki, kofeinning bir qismi sut orqali chiqariladi va kechalari ko'p miqdorda kuchli damlangan choy ichish chaqaloqlarda uyqusizlikka olib kelishi mumkin. O'tkir damlangan choy; qalqonsimon bez funksiyasi kuchaygan bemorlar uchun zararli (hipertiroidizm bilan).

Choyni, ayniqsa yashil choyni haddan tashqari ko'p iste'mol qilish uyquning qattiq buzilishi, tananing charchashi, yurak urishi, qo'llarning titrashi va boshqa bir qator salbiy reaksiyalarni keltirib chiqaradi. Gipotenziya bilan og'rigan bemorlar yoki shunga moyil bo'lgan odamlar kuchli damlangan yashil choyni iste'mol qilishdan bosh tortishlari kerak. Ular uchun yashil choyni eng yuqori navlari, ayniqsa № 95 va №110 namunalari mutlaqo mumkin emas. Choy gigroskopik mahsulotdir. Shuning uchun, agar noto'g'ri saqlangan bo'lsa, u namlikni, kerosin bug'larini, benzinni, dizel yoqilg'isini, sovun hidini va boshqa moddalarni o'zlashtirishi mumkin. Natijada choy o'zining xushbo'yligini, ta'mini yuqotadi va hatto tanaga zarar etkazishi mumkin

Adabiyotlar:

1. Yuldashev, S., Halimbetov, Y., Usmanova, M., Naimova, Z. S., & Khamraeva, M. (2021). National Processes In Uzbekistan And The Formation Of The Internationalist Maturity Of The Younger Generation. *The American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research*, 3(06), 167-175.

2. Хасанова, Г. Р., & Усмонова, М. Б. (2022). Применение фасоли (phascolus) в медицине. *Science and Education*, 3(11), 117-125.

Sh, A., Kuylieva, M. U., & Usmanova, M. B. (2022). Application of phytotherapy in the treatment of chronic prostatitis. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(5), 466-470.

3. Sh, A., Kuylieva, M. U., & Usmanova, M. B. (2022). Application of phytotherapy in the treatment of chronic prostatitis. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(5), 466-470.

4. Имамова, Ю. А., & Усманова, М. Б. (2022). РОДИОЛЫ РОЗОВАЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ РАБОТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗМА. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 901-904.

5. Имамова, Ю. А., Усманова, М. Б., & РОДИОЛЫ, Р. ORIENSS. 2022. № Special Issue 4-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rodioly-rozovaya-dlya-povysheniyarabotosposobnosti-organizma>.

6. Усманова, М. Б., & Имамова, Ю. А. (2022). ЛУК РЕПЧАТЫЙ – ПРИМЕНЕНИЕ В МЕДИЦИНЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 914-917.

7. Қўйлиева МУ, Э. М., Усмонова, М., & Имамова, Ю. (2021). General information on the age of Chilonjtyda, its composition, application in folk medicine, its features and their different types, conditions for cultivation. *Шкурова, Д., Усманова, М., & Имамова, Ю.*

8. Usmanova, M., & Toshpolatov, C. Endocrine gland system, humoral management of the organism. *Researchjet journal of analisis and inventions In Voiume, 1.*

9.Шкурова, Д., Усманова, М., & Имамова, Ю. (2021). Private technology of powders Preparation of powders with abrasives, dyes and hard powders, extracts and essential oils. *Экономика и социум*,(11), 90.

10.Usmanova, M., & Yuldoshev, C. Importanse of lipids in the cell, simple and kompleks lipids, classification. *Researchjet journal of analisis and inventions*.

Imomova, Y., Usmonova, M. B., Yo'Ldoshev, S., & Ahmadov, J. (2021). DORI VOSITALARINING ZAMONAVIY TAHLIL USULLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(8), 587-596.

11.Усманова, М., Эрназарова, М., Куйлиева, М., & Хасанова, Г. (2021). Дорихона фаолиятини ташкил этиш, дорилар саклаш чора тадбирлари. *Экономика и социум*,(11), 90(6).

12.Хасанова, Г. Р., Усманова, М. Б., & Нажмитдинов, Х. Б. (2022). ВИТАМИНГА БОЙ ЛОВИЯ (PHASCOLUS) ЎСИМЛИГИНИНГ УМУМИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(9), 333-336.

13.Xasanova, G. R., Ernazarova, M. E., & SHIFOBASH, Q. O. T. F. J. ORIENSS. 2022. № Special Issue 4-2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shifobash-qoqi-otining-foydali-jihatleri>.

14.Yakubova, Sarvinoz Raxmonqulovna, & Xasanova, Gulbahor Raxmatullayevna (2022). КАМҚОНЛИК НАҚИДА ТУШУНЧА. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, (Special Issue 4-2), 897-900.

1516.Ordinary mountain Basil-origanum vulgare

GR Khasanova, SM Olimov

Web of Scientist: *International Scientific Research Journal* 3 (5), 471-474

White mulberry

17.GR Xasanova

Web of Scientist: *International Scientific Research Journal* 3 (4), 1240-1244

18.СОҒЛОМ ОБҚАТЛАНИШ ТАРЗИ. АШК Махмудова, КФУ Гайбуллаева, ГР Хасанова Та'lim fidoylari 24 (17), 571-575

19.GR Xasanova. Karomatov, N. T. (2023). DAFNA BARGI EFIR MOYI (ЛАВР-LAURUS). *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(2), 126-129.

20.Хасанова, Г. Р. (2023). ШИФОБАХШ АНОР-PUNICA GRANATUM L. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(5), 33-36.

21. Хасанова. G.R (2023). DORIVOR O'SIMLIKLARDAN AJRATIB OLINGAN ODDIY EKSTRAKTLARNING SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI НАҚИДА. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 15(5), 44-48.